

Передплата

на «РУСЛАНА» вносить:
в Австрії:

на цілий рік . . . 20 кор.
на пів року . . . 10 кор.
на чверть року . . . 5 кор.
на місяць . . . 1-70 кор.

За границю:

на цілий рік . . . 16 рублів
або 36 франків
на пів року . . . 8 рублів
або 18 франків

Поодиноге число по 10 сот.

РУСЛАН

«Вирвеш ми очи і душу ми вирвеш: а не возьмеш можности і віри не возьмеш, бо руске ми серце і віра руска.» — З Русланових псалмів М. Шашкевича.

Виходить у Львові що дні крім неділі і руских свят о 5^{1/2} год. пополудні.

Редакция, адміністрация і експедиция «Руслана» під ч. 1. пл. Домбровского (Хорунщини). Експедиция місцева в Агенції Соколовского в пасажі Гавемана.

Рукописи звертає ся записи на попереднє застереженє. — Реклямації неопечатані вільні від порта. — Оголошеня звичайні приймають ся по ціні 20 с. від стрічки, а в «Надісланім» 40 с. від стрічки. Подяки і приватні донесеня по 30 сот. від стрічки.

Державна дума в Росії.

(X) Царским указом скликана державна дума на 10. мая. В сім короткім часі мають бути в просторім царстві російськім переведені перші вибори до законодавчого тіла. Вже та сама подія вказує на незвичайно досяглий зворот в Росії, про який ще до недавна нікому не снило ся. Хоч ся державна дума ще так буде далека від справденного законодавчого тіла в європейскім розуміню слова, всеж таки не можна її рівняти ані з земским собором з часів Івана Грізного, ані з мнимим парламентом Катерини II. Теперішня державна дума буде неперечно єлабим, німичним тілом конституційним, але вже та сама обставина, що в Росії виринає конституційне тіло, покликане до життя царским указом, є знаменною подією. Хвиля, в якій родить ся се конституційне тіло в Росії, не конче сприяюча парламентаризмови, до якого люди в загалі тепер зневірили ся. Але можна сподівати ся, що перегадом ся зневіра розвіє ся і що й сей найновіший твір, покликаний до життя в Росії, опинить ся з часом серед прихильніших обставин.

Нема сумніву, що російська державна дума зустрине ся в перших починах з чималими трудностями й перепо-

нами так в горі, як в долині. Она є плодом сеї внутрішньої боротьби вольнодумної російської інтелігенції супроти царської самовлади і на скрізь зопсованого чиновництва, а сі обидва чинники все ще боронять ся всякими способами проти обмеженя їх влади і впливу. Вправді повагу царської самовлади підорвали японські побіди, але она ще у внутрі держави доволі сильна, щоби вплинути на склад державної думи, як се можна вже тепер догадувати ся із виборчих підвалин, на яких має опирати ся російське законодавче тіло. Сі підвалини взяті з австрійского взірця, котрий тепер як раз наслідком виборчої реформи основно перемінить ся. В Росії отже заведено куріяльну систему і посередні вибори і длятого перша російська дума державна буде неперечно зовсім консервативна і послушна царській волі.

Отже при таких конституційнім устрою остане цар і надаліше самовластцем, а куріяльна система, ценз і правибори є вислідом побіди самовлади і чиновництва. Але побіч сих взірців перенятих з застарілої австрійської системи проявлять ся ще в російській державній думі, так само як і в Австрії, національні суперечности й ріжницї, а влада буде вихиснувати се для скріпленя свого становища.

Якнебудь однак перша російська державна дума буде німичним твором, всеж таки сей зворот Росії на дорогу конституційного розвитку має неперечно досягле історичне — значінє. Тепер уже для Росії нема повороту до давного самодержавія, а хоч державна дума буде ще перебувати всякі можливі перепони, всеж таки дібе ся того, що буде перегадом ухвалювати бюджет і наглядати фінансову господарку, податкові і інші адміністраційні справи, буде трибуною, з котрої голос народів буде гомоніти і відзивати ся проти всякої самоволі і гнобленя.

Се найважніше придбанє, що перегадом буде російське населенє мати поруку особистої безпечности проти самоволі чиновництва, проти адміністративного засиланя і т. п. Тим то день скликаня думи є днем історичним, хоч до значіня піднимуть її спосібні і відповідні люди.

Д О Ц И С Ь

З Миколаєва н. Дн.

В числі 97. «Słowa p.» з дня 28. лютого с. р. поміщена кореспонденция якогось «Wszzechpolaka» з Миколаєва над Дністром, в котрого мозківници урло ся, що дня 24. лютого с. р. odbył

Уваги до зносин митрополита Ізидора з Жигимонтом Кейстувовичем.

Ще заким я почав друк своєї історичної монографії „Жигимонт Кейстувович, великий князь Литовско-руський“¹⁾, появила ся перша часть пятого тому „Історії України-Руси“ проф. Грушевського, а заповіджена була на початок 1906 р. друга часть сего тому. Перша часть не принесла для мене нічого цікавого й я зацитував її між літературою, з якої я користав в своїй монографії, лише з огляду на повноту²⁾. Більше цікавого для мене повинна була принести друга часть пятого тому «Іст. Укр.-Руси», де мали бути обговорені церковні відносини, між ними унія. Та ся часть вийшла вже по надрукованю моєї монографії і принесла до справи, о яку мені ходило, лиш коротеньку замітку. Маю на думці справу зносин митрополита Ізидора з Жигимонтом Кейстувовичем і ними з огляду на замітку проф. Грушевського³⁾ хочу тут коротко заняти ся.

В початках 1438. р. вибрав ся ми-

трополит Ізидор на собор до Ферари, а що в дорогу хотів пустити ся через Жмудь, просив пруского Великого Магістра, щоб сей постарав ся для него о гляйт безпеченьства у Жигимонта Кейстувовича. Жигимонт такий гляйт для Ізидора переслав В. М-ви, але в листі до останнього з 26. марця 1438. р.⁴⁾ висказав своє здивованє, длячого Ізидор хоче іти морским берегом через Жмудь, хоч туди з огляду на ворожих Жмудинів небезпечно іти, а не через спокійну Литву. Попри своє здивованє подав одначе Жигимонт причину, для якої Ізидор не хотів іти через Литву. «Is ist wol war, das her (Ізидор) uns etzliche bischoffe seines glowbes und bayoren von der Mostkwen geborget und gelobet hatte czu stellen, und do das nicht gescheen ist, durch deswille ist her nicht durch unser land geczogen».

Пок. проф. Левіцкий назвав сі слова Жигимонта «zagadkowe wyrażenie się», а подаючи їх інтерпретацию, пише: «Zdaje mi się, że inne tłumaczenie jest niemożliwe».⁵⁾ Слова Жигимонта інтерпретує проф. Левіцкий в сей спосіб.⁶⁾

Ізидор мусів бути передтим особисто у Жиг. на Литві в справі церковної унії і тоді мусіло між ними прийти до якоїсь «kontrowersyi», бо Жиг. сумнівав ся в успіх сеї справи з огляду на се, що Москва була їй противна, а побоюючись, що за Москвою піде й литовська Русь, не хотів справою унії на Литві викликувати в своїй державі замішаня. Згодив ся отже понирати заходи Ізидора лиш тоді, коли він позискає для справи унії Москву, а на доказ викаже ся поважним числом московских єпископів і боярін, які з ним підуть на собор. Ізидор обіцяв се вчинити.⁷⁾

Сеї інтерпретации тримав ся я в своїй монографії, представляючи в однім уступі зносини Ізидора з Жиг. Кейст.⁸⁾ Користаючи з замітки проф. Грушевського, я троха виразнійше умотивую свої погляди, беручи тим самим в оборону інтерпретацию проф. Левіцкого, якій проф. Грушевський противить ся й називає її «штучною». Хоч зі своєї сторони не протиставив ти «штучній» інтерпретации навіть гіп елічної, вдоволяючись самим запереченєм можливости тамтої.

się wiec przy współudziale całej miejscowej inteligencji i licznych obywateli Polaków, a тимчасом до тепер жадного польского віча в Миколаєві не було. Було вправді віче, але руске д. 25. січня а 24. лютого обходила тутешна польска інтелігенція »narodow-u« жалобу в касині і весело гуляла до білого дня. Згадати годить ся і се, що на тій забаві було кількох місцевих Русинів, котрі, хочаби показати свою висшу культуру, мимо посту також весело забавлялись і тим дали гарний примір і так уже до крайности здеморалізованим тутешним міщанам. Шкода, що корреспондентови »Słowa p.« не привиділись еще »гайдамаки« з косами і сокирами, то аж тоді Миколаїв став би був славним, бо до тепер миколаївські »копачі« знані суть лиш з »чвертників« і великої байдужности, в чім перед веде »доживотна« рада громадска. Дожизнена тому, бо вже два рази були нові вибори і годі дочекати ся затвердження. Найліпшим сего доказом є, що так читальня »Прогрессіві« як і »Сокіл«, мимо всяких заходів і підпори місцевого духовенства, упадають.

Що до читальні то головну вину поносить місцева сьвітска інтелігенція, котра если не морально то бодай матеріально повинна се товариство підперти, а за примір повинна собі взяти місцевих Поляків. Але щож! одні з Русинів (інтелігентів) воліли вписатись до Towarzystwa szkoły lud. і кують кайдани своїм братям, другі зі страху поховались в мишачі нори, а треті волять пійти або поїхати на »narodow-u« забаву. Друге товариство »Сокіл« не бере ся вправді з недостатками матеріальними, бо має підмогу з громади і опіку місцевого п. нотара, але за те життя народного нема в нім жадного. За головний обовязок уважають »Соколи« від часу до часу в товаристві п. радних та »Wszecypolaków Бачиньского, Дудека (команд. жандармів) et cons. при чвертниках забавити ся, забуваючи на се, що власне ті

людці головно причинились перед двома літами до перенесеня »ze względów służbowych« п. комісара К. Гукевича.

Не ліпше діє ся і в тутешній раді громадській та о тім обширнійше еще напишу.

Копач.

Політичне положенне на Угорщині.

Аж доперва, коли марево абсолютизму заглянуло в очи угорській шляхоцкій опозиції, коли економічні страти краю виказали цілу ману їх правно-політичних амбіцій, прийшли до пересвідчення єї верховоди, що в своїх домаганнях они пішли за далеко, та що в спорі »між короною а народом« справедливість по першій стороні. Як довго опозиція була певна, що по розвязаню сойму наступлять нові вибори після старої ординації—бо правительство не посьміє октроювати угорску конституцію в напрямі загального голосованя — почувала свою силу, бо надіяла ся вийти з виборів побідоносно в скріпленім еще числі. Та тепер стало ясно, що правительство зовсім не спішить ся розписувати вибори в законнім речинци трех місяців, а передо всім поставило собі за задачу завести лад в муніципіях та унеможливити агітацію опозиції серед народа. Се затривожило відважних синів Арпада. Зміж визначних угорских політиків бар. Банфі видав до своїх виборців в Шеґедині отверте письмо, в котрім дає погляд на події з послідних часів і висказує надію, що парламент буде в законнім часі скликаний, а дальше розвиває програму кампанії виборчої. Він заявляє, що єсть прихильником загального права голосованя і домагає ся поділу округів виборчих відповідно до інтересів народних з особливим углядненем міст. Піднесене справи військової уважає за невідновідне а особисто стоїть на основі артикулу 12. закона з 1867. року. За

важнійшу як справа військова, уважає Банфі в своїй програмі справу економічну і називає союз митово-торговельний з Австрією тягаром, котрий годі видержати; він признає конечність установленя самостійного обшару митового по впливі угод торговельних, предкладає основане з кінцем 1910 р. угорского банку, дальше реформу податкову на основі прогресивній і домагає ся основаня інституції обезпеченя для робітників. Наконєць бажає він як найскоршого доведеня до згоди межи королем а народом на основі пошанованя прав короля і законного признаня народних змагань та повної рівности.

Єще характеристичнійшим причинком до зміни поглядів на ситуацію в лоні угорскої опозиції є розмова гр. Апонія з одним німецьким журналістом. Вправді угорекій політик зазначив, що опозиція веде борбу средствами, котрі ділають поволи але успішно; она приготовлена на то, що правительство ужие всяких средств, щоби здусити свободу слова, отже буде не допускати до свободи зборів і праси та буде лучити ся зі соціальною демокрацією, однак що до військової справи то на думку гр. Апонія було би найліпше, як би сеї справи зовсім не порушувано; ся справа могла стояти ще кілька літ так, як стояла доси. Однак в справі військовій правительство само спровокувало опозицію а іменно як кабінет Селя так і кабінет Тиси, котрі жадали більших жертв в людях. Що до справи господарскої, то гр. Апоній зазначив, що Угорщина бажає стати о власних силах і зробити раз конець поглядюви, мов би Угорщина була лиш кольонією для Австрії.

Таким способом угорска опозиція очевидячки звертає з військового на економічне поле — чого правительство бажало від самого початку.

Бувший міністер торговлі Гієронімі в своїм письмі до виборців обговорює теперішню ситуацію і підносить, що вій-

Цитуючи висшезгадані слова Жиґимонта, проф. Грушевський каже, що они »можуть мати зовсім инше значінє, не дотикаючи справи унії«. Яке ранше значінє сих слів? На те проф. Гр. не дає відповіди. Дальше пише проф. Груш.: »Що між Ізидором і Жиґимонтом могло бути напруженє, як доводить Левіцкий, можливо, але щоб воно вийшло на ґрунті поглядів на унію, можна дуже сумнівати ся«. І знов не умотивований нічим сей сумнів та не подано, на яким иншим ґрунті могло повстати напруженє. Кінцеві слова замітки проф. Груш. розберемо дальше. Тепер возьмемо під увагу лист Жиґимонта до В. М. Справа в листі повертаєсь довкола подорожі Ізидора на собор.⁹⁾ Жиґимонт подає, що Ізидор не хотів їхати через Литву тому, бо не доставив Жиґимонтові московских єпископів і боярів, чого домагав ся у него Жиґимонт. Спитаю ся, на що треба було Жиґимонтові тих єпископів і боярів? Якого рода напруженем можна пояснити се жаданє Жиґимонта і несповненє єго Ізидором? Ничо иншого, тільки справа унії могла дати до сего причину. Тож се

жаданє Жиґимонта стоїть в безпосередній звязи з подорожію Ізидора на собор. За те ні одним слівцем не натякнено на якусь иншу причину сего напруженя між Жиґ. а Із. Очевидно ніякого напруженя з инших зглядів не було. Протівно, Жиґимонт навіть прихильний Ізидорови й пару разів в своїм листі до В. М. підносить, що Ізидор може »durch unser land velich und ungehindert ezien mit allen, die her bey sich mag haben«¹⁰⁾. Тільки на доказ, що Москва прихильна справі унії, а в жадній иншій цілі, міг Жиґ. жадати від Ізидора, щоб він доставив єму певне число московских єпископів і боярів. А та обережність зовсім оправдана. Тож відома річ, в як скорім темпі поступали московскі впливи на рускі землі Литви, ще з часів Витовта. Звісно, як слабою була ще в тих землях власть Жиґимонта, який їх як раз ледво підпору уніонних заходів Ізидора зміг зєдинити в своїх руках, вибивши з них зовсім Свигригайла¹¹⁾. Без якоїсь гваранції не міг отже Жиґимонт попірати заходів Ізидора; він мусів в тій справі оглядатись на Москву, а то зі згляду на

підміновані нею свої рускі провінції. Мотив, яким руководив ся тут Жиґимонт, був політичного характеру; підніс се професор Левіцкий, підніс се й я в своїй монографії¹²⁾.

Професор Грушевський хоче збити інтерпретацию проф. Левіцкого таким аргументом: »Зрештою Ізидор власне міг виказати ся дуже великою московскою депутациєю, яку віз з собою на собор, і якої, по гадці Левіцкого, жадав для успіху собору Жиґимонт«. Чи одначе Жиґимонтові треба було так тільки для параді сего значного числа московских єпископів і боярів і чи вже саме тільки число сеї »великої московскої депутациї«, яку віз Ізидор, моглоб впевнити Жиґимонта о прихильности Москви до справи унії? Мені здаєсь, що для Жиґимонта булоб оно більше значило, колиб ся депутация була прибула на Литву й колиб з єї уст він був довідав ся, що она в імени Москви йде попірати справу унії на соборі.

Сего здаєсь хотів Жиґимонт. Але як раз що до сего можна сумнівати ся, чи серед сеї великої депутациї найшов

